

SLOVENSKÁ
SPOLOČNOSŤ
PRE ZAHRANIČNÚ
POLITIKU
SFPA

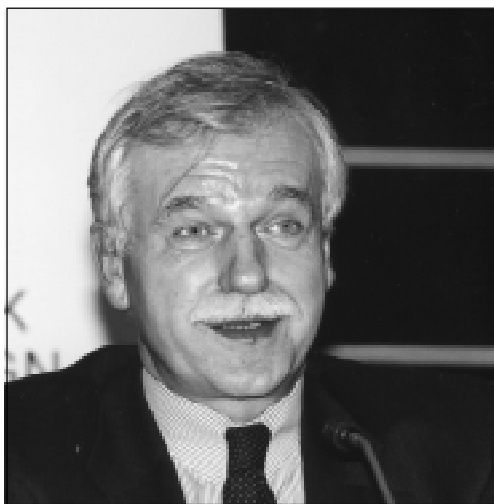
Andrzej Olechowski

*Bývalý minister zahraničných vecí
Poľskej republiky,
Predseda Euroatlantického združenia
v Poľsku*

Európska bezpečnosť po prvej vlně rozšírenia NATO

*Pod záštitou nadácie
Sasakawa Peace Foundation*

Bratislava, 12. novembra 1999

Andrzej Olechowski

Dobrá večer,

dovoľte, aby som v prvom rade poďakoval pani Vášáryovej za jej úvod. Myslím, že len málo mužov by mi nezávidelo česť byť uvedený práve ňou. Som veľmi vďačný za pozvanie Vašej spoločnosti, pretože obdivujem prácu, ktorú robíte. Nazdávam sa, že bez Vás by Bratislava nebola takým krásnym a otvoreným medzinárodným mestom, akým je dnes. Keďže nezastávam žiadnu verejnú funkciu, to, čo poviem, nebude veľmi technické alebo rozhodujúce v zmysle výkonu moci. Skôr by som sa rád zamerlal na niekoľko širších myšlienok, vzťahujúcich sa najmä na európsku bezpečnosť.

Zabezpečenie vlastnej bezpečnosti je základnou úlohou každého národa. Ale len veľmi málo národov dokáže túto úlohu splniť samostatne. Iba niekoľko národov má dostatok zdrojov na kompetentnú obranu svojej teritoriálnej integrity a suverenity za každej situácie. Poliaci a Slováci rozhodne medzi tieto národy nepatria. Ak by sme mali byť odsúdení na to, aby sme sa bránili sami, len našimi vlastnými prostriedkami, boli by sme veľmi zraniteľní. To je dôvod, prečo sa integrujeme do NATO – vojenskej aliancie západných demokracií. My Poliaci sme už do NATO vstúpili a teraz – ako by povedal bývalý nemecký kancelár - “môžeme lepšie spať”. Ale my nespíme, sme bdelí, zvyšujeme našu bezpečnosť, reštrukturalizujeme ozbrojené zložky, zavádzame nové profesionálne štandardy, prehodnocujeme postavenie a úlohu armády v spoločnosti. Chceme byť cenným spojencom, nie záťažou. Som si istý, že to dokážeme.

Je to ale jediná úloha, ktorá nám ostala? Inými slovami, je naše členstvo v NATO koncom nášho boja za vlastnú bezpečnosť? Je postačujúce mať trvalý mier v Európe? Odpoveď znie – nie. Zatiaľ čo nás členstvo v NATO chráni pred vonkajšími vojenskými hrozbami, nevyrieši všetky naše bezpečnostné obavy, nezabezpečí nám trvalé prežitie a rozvoj nášho národa. Naše členstvo v Aliancii taktiež výrazne nezlepšuje perspektívy pre demokraciu, stabilitu a ekonomický rast v našom regióne. Ba čo viac, NATO výrazne nemení ani povahu vzťahov medzi Európanmi. Vojna alebo mier však nebudú dôsledkom vojenských a diplomatických snáh, ich sily a kvality, ale dôsledkom vzťahov medzi národmi. Budú tieto vzťahy založené na spolupráci a priateľstve a či na konkurencii a nepriateľstve? V rozdelenej Európe, pozostávajúcej z konkurujúcich si štátov alebo skupín štátov, mier skôr či neskôr bude musieť prejsť skúškou. Preto bude na zabezpečenie trvalého mieru a bezpečnosti nevyhnutná razantná zmena vo vzťahoch medzi Európanmi, zmena, ktorá by efektívne vylúčila použitie sily v neodmysliteľných sporoch a treniciach. Preto musíme pokročiť ďalej a konsolidovať našu bezpečnosť. Mali by sme sa zapojiť do snahy o integrovanie Európy. Táto snaha nám predkladá unikátnu príležitosť uniknúť zo sveta politiky založenej na rovnováhe síl, kde medzinárodné vzťahy sú len hrou s nulovým súčtom a kde sa konflikty riešia za použitia sily. Myslím, že nie je potrebné vysvetľovať historickú dôležitosť tejto možnosti pre Poliakov a Slovákov. V prípade rozdelenej Európy

a medzinárodnej politiky, založenej na princípe rovnováhy síl, sú naše územia v geografickom strede kontinentu medzi Nemeckom a Ruskom objektom túžob silných susedov. Príležitosť uniknúť tomuto osudu sa nám ponúka prostredníctvom integrácie ako princípu pre medzinárodné vzťahy úspešnom v západnej Európe, kde nahradil dovtedajšiu politiku rovnováhy síl. Integrácia dokázala, že je efektívnym základom pre budovanie bezpečnosti, harmónie a prosperity. Toto je obrovský úspech západoeurópanov.

Európska integrácia nás konfrontuje s bolestnou skutočnosťou. Vždy sme verili, že národný štát je nevyhnutná podmienka pre bezpečnosť a mier. Takmer celých 250 rokov sa Poliakom upieralo právo mať vlastný nezávislý štát. Lamentovali sme nad tou situáciou, snívali o návrate vlastného štátu, bojovali zaň celým srdcom. Dnes, len 10 rokov po tom, čo sme ho získali naspäť, so zatrpknutosťou zisťujeme, aké má obmedzenia, aký je neadekvátny pre bezpečnostné potreby a výzvy. Museli sme podkopať jeho suverenitu a vstúpiť do NATO. Teraz zisťujeme, že ho musíme oslabiť ešte viac a vstúpiť do Európskej únie. Aby sme prežili, oslabujeme vlastný štát. Aby sme ostali nezávislými, odopierame nezávislosť svojej krajiny. Aký paradox! Je to však krok správnym smerom.

Existujú tri základné dôvody na podporu nášho vstupu do Európskej únie, vychádzajúce z bezpečnostných výziev. Po prvé, základom pre našu bezpečnosť je kohézia západnej Európy. Tmel, ktorý drží západoeurópanov pohromade, je integrácia - myšlienka, princíp i cieľ. Mali by sme pomôcť rozvíjať integráciu, ktorá pôsobí ako veľmi efektívna prevencia pred použitím sily na riešenie sporov medzi členskými krajinami. Nepoznáme lepší, konštruktívnejší spôsob podpory integrácie než samotný vstup do Únie. Mohli by sme profitovať z tohto tmelu, ale rovnako aj pomôcť zlepšiť jeho účinnosť. Členstvo v Únii by nám Poliakom umožnilo napodobiť francúzsko-nemecký model a urýchliť naše zblíženie s Nemcami. Mohli by sme ešte viac posilniť stabilitu Európy a to posilňovaním väzieb medzi Poľskom, Nemeckom a Francúzskom a rozvíjaním tzv. Weimarského trojuholníka. Po druhé, mali by sme urobiť maximum pre integráciu a rozšíriť tento proces smerom do východnej Európy. Nemôžeme to však urobiť inak ako samotným vstupom do EÚ. Na jednej strane by naše členstvo dokázalo, že Únia je skutočne európskou záležitosťou, projektom otvoreným pre nových členov a nie len klubom rezervovaným pre vybraných členov. To by zmenilo pohľad na alternatívy, ktoré majú ľudia v Bielorusku a na Ukrajine. (Dnes ich väčšina zastáva názor, že jediná možnosť, ktorú majú, je posilniť spoluprácu s Ruskom a znovu zostaviť blok, ktorý by bol schopný konkurovať EÚ.) Na druhej strane by naše členstvo otvorilo Únii cestu na východ a umožnilo jej ďalšie rozšírenie. Poľsko predstavuje príliš veľký národ i územie na to, aby nás preskočili (ako napríklad Švajčiarsko). Z tohto dôvodu v prípade, že by sa Poliaci rozhodli nevstúpiť do Únie, uzavreli by ju do západnej časti kontinentu. Po tretie, vstupom do Európskej únie by sme výrazne zvýšili našu schopnosť ovplyvňovať dianie a vývoj za našimi hranicami. Konkrétne by sme získali možnosť zúčastňovať sa rozhodovania o budúcnosti EÚ. Toto je samozrejme kľúčovým bodom pre našu bezpečnosť.

Naša vízia nie je len pripojiť sa k Západu, prekročiť čiaru alebo posunúť túto čiaru na Východ. Naším cieľom je zjednotiť Európu, zjednotiť všetky európske národy do jednej spoločnosti založenej na spoločných hodnotách – ľudských právach, demokracii, ekonomike voľného trhu. Taká definícia našich cieľov implikuje okrem iného dva momenty. Po prvé, je to pozornosť, ktorú treba venovať princípom. Aby bolo zjednotenie trvalým javom, musí sa zakladať výhradne na západných hodnotách. V tomto zmysle by nemali existovať žiadne pochybnosti alebo kompromisy. Konzekventne, nemali by existovať žiadne sympatie pre protesty (také typické náš región) proti tomu, aby sme sa vzdali našich modelov správania sa výmenou za západný model a naopak, aby sa zachovali naše národné hodnoty. Čo je na západnom modeli také poburujúce? Ktoré uznávané a tradičné hodnoty by neprežili, keby sa vystavili západnému vplyvu? Myslím si, že pre podobné úvahy by nemali existovať žiadne sympatie. Ak by sme sa im prispôsobili a urobili Európu nezáväznou, „à la cart“, čoskoro by v Európe existovali viaceré štandardy i ciele, ktoré by nevyhnutne viedli k vnútornému triesneniu. Národy západnej Európy by sa iste neodlúčili od hodnôt, ktoré im priniesli nebývalú slobodu a prosperitu. Výsledkom takého kroku by bolo len zdanie zjednotenia. Preto Slováci a Poliaci usilujúci o spojenú Európu musia tiež uznávať Európu s jasnými hodnotami, povinnosťami a mechanizmami platnými pre všetkých členov. Po druhé, nemali by sme sa priveľmi sústreďovať na to, že sme Stredoeurópanmi. Stredná Európa je koncepcia, ktorá má viac výkladov. V skutočnosti sú však jej geopolitické definície dosť neatraktívne, „Mitteleuropa“ je jednou z nich. Ďalšia koncepcia bola veľmi dobre definovaná ruským politikom Andrejom Kokošinom, ktorý trvá na tom, že so strednou Európou treba zaobchádzať ako s pásmom neutrálnych krajín, pretože predstavujú most medzi Ruskom a Európou, ktorý je treba ponechať otvorený. Dvor alebo most? Nie je to veľký výber pre ambiciózný národ. V politickom ponímaní preto chápem strednú Európu nie ako teritórium, geopolitický koncept alebo skupinu národov so zreteľnou identitou, ale ako skupinu transformujúcich sa krajín, ktoré sa zaviazali prijať hodnoty, praktiky a vzory prevažujúce na Západe a usilujú sa stať členmi EÚ. Viac než čokoľvek iné je stredná Európa stav mysle. To je tiež dôvodom, prečo budem hodnotiť ako neúspech, ak za 10 – 15 rokov bude Poliak alebo Slovák ešte stále vnímaný ako Stredoeurópan a nie ako Európan.

Významnou zmenou vyplývajúcou z nášho možného členstva v Únii bude tiež náš vplyv na jej východnú politiku. Členstvo v EÚ nám pomôže vybudovať aktívnejšie vzťahy s našimi susedmi a na druhej strane nám umožní hrať aktívnu úlohu v rozhodovacom procese Únie, a tak ovplyvňovať jej východnú politiku. Dvere, ktoré sa nám otvoria, budeme pokiaľ možno držať otvorené aj pre ostatné krajiny v regióne. Budeme sa usilovať zlepšovať osobné, obchodné a kultúrne kontakty medzi západnými a východnými Európanmi. Tak si môžeme získať ich sympatie a vybudovať z našej krajiny miesto priateľských stretnutí a prosperity, a nie miesto konfliktov a úpadku. Ešte tam samozrejme nie sme. Nedospeli sme do situácie, keď by bolo možné nazvať Európu pokojným a bezpečným miestom. Ak by som parafrázoval

Winstona Churchilla, nie je to ešte začiatok konca, ale možno je to už koniec začiatku. Je dosť možné, použijúc pre zmenu slová Zbigniewa Brzezinského, že sme na začiatku štádia, keď sa Európa stáva regiónom rúcajúcim kultúrne, civilizačné a historické hranice, ktoré si budovala posledných 250 rokov. Ale možno sa znovu rozhodneme vybudovať dva, prípadne viac navzájom si konkurujúcich blokov. Čo urobíme? Dámy a páni, to záleží na nás.

Diskusia

Problematika zavedenia vízového režimu pre štáty východnej Európy

Pýtali ste sa ma na otázku vízových režimov s našimi východnými susedmi. Tieto sa zavádzajú v procese integrácie Poľska do Schengenskej zmluvy, viac menej ako príprava na členstvo v EÚ. Ja som proti týmto krokom protestoval. Nemyslím si totiž, že je to dobrá politika. Nazdávam sa, že Poľsko by malo spraviť maximum pre to, aby zmenilo európsku politiku v tejto oblasti. To by samozrejme malo byť našim cieľom. Dočasné ťažkosti by za tú námahu rozhodne stáli.

Budúcnosť európskeho systému obrany

Mám istú víziu týkajúcu sa európskeho systému obrany. Chcel by som, aby bolo členstvo v EÚ koordinované s členstvom v NATO. Skutočne si myslím, že sa to stane, že členstvo v EÚ si bude vyžadovať členstvo v NATO, pretože neexistujú dôvody, prečo by krajiny mali participovať na jednom úsilí o zabezpečenie svojej bezpečnosti a na druhom, paralelnom úsilí nie. A čo urobíte s krajinami, ktoré pre vás nejakým spôsobom predstavujú nestabilitu alebo nebezpečenstvo? Pomôžete im vybudovať inštitúcie a infraštruktúru, ktoré majú strategický význam pre celú Európu. Verím, že v budúcnosti bude členstvo v oboch týchto organizáciách (EÚ a NATO) paralelné. Moja vízia budúcej Európy je postavená na hlbšej integrácii v oblasti bezpečnosti, no najmä na hlbšej integrácii Európanov samých medzi sebou, a tiež Európanov s Američanmi. Verím, že euroatlantická kooperácia, ktorá je momentálne redukovaná len na oblasť obrany, by sa mala rozšíriť aj o iné dimenzie (obchod, voľný pohyb pracovných síl a kapitálu) a smerovať k vytvoreniu euroatlantickej hospodárskej zóny. Verím, že je to dôležité z dvoch dôvodov. Po prvé, kvôli zachovaniu americkej angažovanosti v európskych záležitostiach. Nie som pre to hysterický. Nemám strach, že by Američania tak ľahko odišli. Európa je pre nich veľmi dôležitá, a to najmä ekonomicky. Po krátkej etape fascinácie tichomorskou oblasťou zistili, že veľká časť ich investícií predsa len smerovala do Európy. Preto tak skoro

neodídu. Nemyslím si, že izolacionistický koncept by v tomto smere mohol v USA získať reálnu podporu. Avšak je dôležité zachovať americkú angažovanosť v našom regióne aj dlhodobo. Na to existuje len jedna cesta a to je cesta integrácie našich území a prípadný vznik euroatlantickej komunity. Existuje však ešte ďalší dôvod, prečo zastávam tento názor. Keď rozmýšľam o budúcnosti, uvažujem o adekvátnej a trvalej úlohe Ruska v otázkach bezpečnosti v Európe. Pritom zisťujem, že veľké geografické a demografické rozdiely pravdepodobne neumožnia Rusku stať sa členom EÚ. Znamenalo by to totiž narušenie celej jej štruktúry a vychýlenie z rovnováhy. Z tohto dôvodu sa tu vytvára priestor pre ďalší prvok - USA. Ak by USA boli súčasťou hlbšie integrovanej euroatlantickej oblasti, viem si tiež predstaviť, že by v nej figurovalo aj Rusko. Následne by bolo jednoduchšie identifikovať priestor pre Turecko, Ukrajinu a iné krajiny, ktorých situácia je dnes chápaná ako problematická a netransparentná. Huntingtonove ani Fukujamove teórie by sa nepotvrdili. Tieto tri civilizácie, kultúry a spoločnosti by nezanikli, ale spojili by sa do jednotnej euroatlantickej oblasti.

Druhá vlna rozširovania NATO

Ohľadom termínu druhej vlny rozširovania Vám nič nepoviem. Neexistuje nijaký realistický spôsob ako dnes predpovedať, kedy sa uskutoční. Postoj Poľska k tejto otázke je však dobre známy a dostatočne transparentný. Poľsko by v NATO v prvom rade uvítalo svojich susedov. Samozrejme, akonáhle sa stanete členom nejakej organizácie, začnete sa zaujímať o jej rozvoj. Okamžite kladiete tie isté otázky, ktoré pred vašim vstupom kládli vám. Rozmýšľate o ľuďoch, ktorí by ju zefektívnilí a posilnili. Myslím však, že sa stačí pozrieť na mapu, aby sme pochopili, že Slovensko by pre NATO znamenalo reálne posilnenie voči bezpečnostným výzvam a za podmienky, že bude udržiavať terajší kurz, ktorý vítame a podporujeme, by ako člen Aliancie dokonale zapadlo. Základné požiadavky pre vstup do NATO sú demokracia, dodržiavanie ľudských práv a trhová ekonomika. Slovensko, ako aj Litva, patria medzi naše priority. Práve toto by Poľsko chcelo – mať v NATO svojich susedov. Čo ale môže Poľsko reálne urobiť? Na začiatku dosť málo, odhliadnuc od vyhlásení a prezentovania svojich stanovísk a argumentov. Časom však Poľsko dokáže urobiť viac, pretože náš hlas bude potrebný v konsenzuálnych rozhodnutiach a my budeme schopní hľadať podporu pre naše záujmy výmenou za podporu záujmov iných členov. Rozšírenie NATO o našich susedov zostane našou prioritou, pretože je to pre nás životne dôležité. Ale ako som pochopil, Vaša krajina nezmiera túžbou, aby sa integrovala do NATO a podpora obyvateľstva sa pohybuje niekde v rozmedzí od 30 – 50%. Táto záležitosť sa ma samozrejme netýka, ale postoj Čechov a Slovákov počas krízy v Kosove ma veľmi prekvapil. To je už ale moja otázka na Vás.

Význam euroregiónov pre bezpečnosť v Európe

Mám veľmi pozitívny postoj ku všetkému, čo ľudí spája a európska integrácia je práve o rušení hraníc a spájaní ľudí. Ľudia si samozrejme chcú ponechať svoju národnú identitu, rozdiely a špecifiká, pretože ich vedia oceniť. Myslia si, že sa od ostatných odlišujú (hoci nie vždy nevyhnutne v tom lepšom) a chcú sa odlišovať aj naďalej. Svet by stratil význam, ak by sme všetci jedli hamburgery a pili Coca-Colu. Rozhodne si teda chceme zachovať rozdiely. Ale skúsenosti nás Poliakov hovoria, že na to nepotrebujeme hranice. Viac ako 100 rokov sme nemali štát a bolo to obdobie, počas ktorého sme našu identitu veľmi silne upevnili. Dvestopäťdesiat rokov sme nemali suverenity a nezávislosť a iba 25 rokov z toho neboli na našom území cudzie vojská. Napriek tomu sme si dokázali zachovať identitu. Nemáme problémy s odlišovaním sa od ostatných alebo s identifikáciou toho, kto je a kto nie je Poliak. Nemyslím si, že potrebujeme hranice. Naopak, potrebujeme menej hraníc, aby si ľudia boli blízki a aby rozvíjali mier a spoluprácu. Z takej situácie budeme profitovať všetci.

